

PROSTITŪCIJAS DEFINĪCIJAS NEPILNĪBAS UN AR TO SAISTĪTO NOZIEDZĪGO NODARĪJUMU KVALIFIKĀCIJAS PROBLĒMJAUTĀJUMI

SHORTCOMINGS IN DEFINITION OF PROSTITUTION AND RELATED CRIME QUALIFICATION

Valentija Liholaja, Dr. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras profesore

Summary

The article provides an analysis of the term “prostitution” and its explanation as sexual service or sexual activity, and the legal regulation thereof. In author’s opinion, this term in criminal law is not sufficiently explicit and does not include clear criteria of prostitution in cases, when a person is accused of pimping, prostitution and other prostitution-related offences. The ambiguity of the terms makes it difficult to define these offences and to distinguish prostitution from erotic measures. Developments of this problem are considered in the article.

Atslēgvārdi: prostitūcija, sutenerisms, seksuāls pakalpojums, seksuālas darbības, krimināltiesības.

Keywords: prostitution, pimping, sexual service, sexual activity, criminal law.

Ievads

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas¹ (turpmāk – arī Konvencija) 7. pantā nostiprināts legalitātes princips *Nullum crimen, nulla poena sine lege*, kas tiek atzīts par Eiropas krimināltiesisko sistēmu stūrakmeni.² Kā atzinusi Satversmes tiesa 2008. gada 16. decembra spriedumā lietā Nr. 2008-09-0106, Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajā teikumā vārdi “saskaņā ar likumu” ietver arī *nullum crimen, nulla poena sine lege* principu, proti, ka personu var atzīt par vainīgu un sodu var piemērot tikai par tādu personas rīcību (darbību vai bezdarbību), kas saskaņā ar likumu ir atzīta par noziedzīgu.³

No principa *nullum crimen, nulla poena sine lege* izriet vairākas kvalitātes prasības krimināltiesību normām, un kā viena no tām ir *nullum crimen, nulla poena sine lege certa* – nav noziedzīga nodarījuma bez precīzas krimināllikuma normas,

¹ Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.

² Peristeridou Cr. The principle of legality in European criminal law. Cambridge: Intersentia, 2015, p. 3.

³ Satversmes tiesas 16.12.2008. spriedums lietā Nr. 2008-09-0106, 4.2. punkts. Latvijas Vēstnesis, 18.12.2008., Nr. 197.

kas vērtējama kā noteiktības princips.⁴ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa noteikusi, ka Konvencijas 7. pantā lietotais likuma jēdziens ietver kvalitātes prasības, tostarp pieejamības un paredzamības prasības, pie tam kvalitātes prasības attiecas gan uz noziedzīgu nodarījumu definīciju, gan uz sodu un tā apmēru.⁵ Tāpat arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajā teikumā lietotais vārds “likums” ietilpst Satversmes 90. pantā ietvertajā jēdzienā “tiesības”, tādēļ atzīt kriminālatbildību noteicošās normas par likumu Satversmes 92. panta otrā teikuma izpratnē var tikai tad, ja tās atbilst tādiem pašiem tiesību normu kvalitātes kritērijiem, kādi ietverti Satversmes 90. pantā,⁶ proti, tām ir jābūt paredzamām, skaidrām un saprotamām.⁷

Iepriekš minētā sakarībā apspriežamas vairākas Krimināllikuma⁸ (turpmāk – arī KL) normas, kurās paredzēta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar prostitūciju, tieši pievērsties jēdzieniem “prostitūcija”, “seksuālie pakalpojumi” un “seksuālas darbības”, kuru definējums rada interpretācijas grūtības, piemērojot tādas krimināltiesību normas kā KL 154.¹ pants “Cilvēku tirdzniecība”, KL 164. pants “Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana”, KL 165. pants “Sutenerisms”, KL 165.¹ pants “Personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai”.

1. Prostitūcijas un ar to saistīto jēdzienu definējums starptautiskajos tiesību aktos

Ņemot vērā, ka ar prostitūciju saistītie noziedzīgie nodarījumi nereti satur starptautisku elementu, vispirms aplūkojams šā jēdziena definējums starptautiskajos tiesību aktos, kā pirmos no tiem minot 1904. gada 18. maija Starptautisko Līgumu par balto vergu tirdzniecības novēršanu,⁹ 1910. gada 4. maija Starptautisko Konvenciju par balto vergu tirdzniecības novēršanu,¹⁰ 1921. gada 30. septembra Starptautisko Konvenciju par sieviešu un bērnu tirdzniecības novēršanu¹¹ un 1933. gada 11. oktobra Starptautisko Konvenciju par pilngadīgu sieviešu

⁴ Peristeridou Cr., op. cit., pp. 6–7.

⁵ Sk., piemēram, 22.01.2013. spriedums lietā *Camilleri v. Malta*, pieteikums Nr. 42931/10, 39.–45. pkt.; 21.10.2013. spriedums lietā *Del Rio Prada v. Spain*, pieteikums Nr. 42750/09, 91. pkt.; 15.10.2015. spriedums lietā *Perinçek v. Switzerland*, pieteikums Nr. 27510/08, 134. pkt.

⁶ Satversmes tiesas 21.02.2019. spriedums lietā Nr. 2018-10-0103, 13.2. punkts. Latvijas Vēstnesis, 26.02.2019., Nr. 40.

⁷ Turpat, 13.1. punkts; Rudevskis J. 90. Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 69.–71. lpp.

⁸ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.03.2021. red.].

⁹ International Agreement for the Suppression of the “White Slave Traffic”, 18 May 1904, 35 Stat. 1979, 1 L. N. T. S. 83, entered into force 18 July 1905. Pieejams: hrlibrary.umn.edu/instreetree/whiteslavetraffic1904.html [aplūkots 06.03.2021.].

¹⁰ International Convention for the Suppression of the “White Slave Traffic”, May 4, 1910, 211 Consol. T. S. 45, 103 B. F. S. P. 244. Pieejams: hrlibrary.umn.edu/instreetree/whiteslavetraffic1910.html [aplūkots 06.03.2021.].

¹¹ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children. Concluded at Geneva on 30 September 1921, as amended by the Protocol signed at Lake Success, New York, on 12 November 1947. Pieejams: http://www.uate.org/uploads/files/convention_traffic_women_children.pdf [aplūkots 06.03.2021.].

tirdzniecības novēršanu.¹² Šajos tiesību aktos rodama norāde uz amorāliem mērķiem, ka sievietes un meitenes bija paredzētas amorālai dzīvei, 1904. gada 18. maija Starptautiskā Līguma par balto vergu tirdzniecības novēršanu 3. pantā tiek izmantots jēdziens “prostitūtas” (angļu val. – *prostitutes*), taču jēdziens “prostitūcija” un šā jēdziena atvasinājumi netiek lietoti.

1949. gada 2. decembra ANO Konvencijā par cilvēku tirdzniecības un prostitūcijas izmantošanas no trešo personu puses novēršanu,¹³ kura pieņemta, lai paplašinātu iepriekš minēto dokumentu darbošanās sfēru, jēdziens “prostitūcija” tiek lietots gan preambulā, gan arī vairākos šīs konvencijas pantos, taču arī šīs konvencijas tekstā minētais jēdziens definēts netiek.

2000. gada 15. novembrī pieņemtajā ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību protokolā “Par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to”¹⁴ jēdziena “cilvēku tirdzniecība” definēšanai tiek izmantoti jēdzieni “personu prostitūcija” un “citas seksuālās ekspluatācijas formas”, bet Eiropas Padomes 2005. gada 16. maija konvencijā “Par cīņu pret cilvēku tirdzniecību”¹⁵ tiek norādīti jēdzieni “prostitūcija” un “citi seksuālās izmantošanas veidi”, kas tāpat nav definēti vai izskaidroti.¹⁶

Tādējādi var secināt, ka aplūkotajos starptautiskajos dokumentos, kā arī minētajā Eiropas Padomes konvencijā prostitūcijas un ar to saistīto jēdzienu definējums nav ietverts.

Te gan jāpiezīmē, ka Eiropas Padomes 2007. gada 25. oktobra Konvencijas par bērna aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību¹⁷ 19. panta otrajā daļā sniegts termina “bērnu prostitūcija” skaidrojums, norādot, ka tas apzīmē bērna izmantošanu seksuālām darbībām, par ko tiek dota vai solīta samaksa naudā vai cita veida atlīdzība vai kompensācija neatkarīgi no tā, vai šāda samaksa, solījums vai kompensācija tiek dota bērnam vai kādai trešai personai. Tas gan neaptver visus prostitūcijas aspektus, kā arī nesniedz skaidrojumu par seksuālo darbību raksturu.

¹² International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age, Oct. 11, 1933, 150 L. N. T. S., entered into force Aug. 24, 1934. Pieejams: <http://www.umn.edu/humanrts/instree/women-traffic.html> [aplūkots 06.03.2021.].

¹³ Konvencija par cilvēku tirdzniecības un prostitūcijas izmantošanas no trešo personu puses novēršanu: starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, 23.02.2006., Nr. 32.

¹⁴ Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību protokols par cilvēku tirdzniecības, it sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to: starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, 28.04.2004., Nr. 66.

¹⁵ Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību: Eiropas Padomes konvencija. Latvijas Vēstnesis, 12.02.2008., Nr. 23.

¹⁶ Plašāk par aplūkojamo jautājumu sk.: Beverli Balos. The Wrong Way to Equality: Privileging Consent in the Trafficking of Women for Sexual Exploitation. *Women's Law Journal*, 2004, Vol. 27. Pieejams: https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1131&content=faculty_articles [aplūkots 05.03.2021.].

¹⁷ Konvencija par bērna aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību: Eiropas Padomes konvencija. Latvijas Vēstnesis, 27.06.2014., Nr. 123.

2. Prostitūcijas, seksuālā pakalpojuma un ar tiem saistīto jēdzienu reglamentācija Latvijas tiesību aktos

Aplūkojot minēto regulējumu hronoloģiskā kārtībā, jānorāda, ka Ministru kabineta 1998. gada 4. novembra noteikumu Nr. 427 "Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi"¹⁸ 1. punkta 1.¹ apakšpunktā bija skaidrots, ka prostitūcija ir seksuāls pakalpojums par naudu vai cita veida atlīdzību. Savukārt no šā punkta 1.3. apakšpunkta izrietēja, ka seksuāls pakalpojums ir prostitūtas piedāvātas jebkura veida darbības dzimumtieksmes uzbudināšanai vai apmierināšanai (izņemot pa tālruni sniegtu pakalpojumu).

Ministru kabineta 2001. gada 22. maija noteikumu Nr. 210 "Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi"¹⁹ 1. pantā prostitūcijas definējums ir lakoniskāks, vien norādot, ka tā ir seksuālo pakalpojumu sniegšana par maksu. Analogi prostitūcija definēta arī spēkā esošo 2008. gada 22. janvāra noteikumu Nr. 32 "Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi"²⁰ 1. pantā. Šajos abos noteikumos seksuālo pakalpojumu saturs vispār nav atklāts.

Atšķirīgs prostitūcijas definējums tiek piedāvāts likumprojektā "Prostitūcijas ierobežošanas likums",²¹ tā 2. pantā "Prostitūcijas jēdziens" skaidrojot, ka prostitūcija ir seksuālu darbību par maksu vai cita veida atlīdzību veikšana fiziskā saskarē ar personu, kura izmanto prostitūciju, lai apmierinātu tās dzimumtieksmi, vai šādu darbību piedāvāšana.

Savukārt likumprojekta anotācijā²² skaidrots, ka likumprojektā netiek izmantots termins "pakalpojums", bet gan termins "seksuālas darbības par atlīdzību", ievērojot to, ka termina "pakalpojums" lietošana var radīt priekšstatu, ka ir pieļaujams izmantot personu, personas ķermeni un tā daļas kā nedzīvu objektu vai patēriņa precī.

Tādējādi no iepriekš minētā secināms, ka atbilstoši aktuālajam regulējumam prostitūcija ir definējama kā seksuāla pakalpojuma nodrošināšana apmaiņā pret kompensāciju (maksu), taču, tā kā pakalpojums izpaužas kādās konkrētās darbībās, tālāk noskaidrojama seksuālo darbību izpratne attiecībā uz prostitūciju, it īpaši ņemot vērā, ka likumdevējs vārdkopas "seksuālas darbības", "seksuāla rakstura darbības" jau ir ietvēris KL 160., 161., 162.¹ panta dispozīcijā un normatīvi to skaidrojums nav dots, nav izveidojusies arī judikatūra.²³

¹⁸ Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi: MK 04.11.1998. noteikumi Nr. 427 (zaudējuši spēku 25.05.2001.). Latvijas Vēstnesis, 10.11.1998., Nr. 336.

¹⁹ Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi: MK 22.05.2001. noteikumi Nr. 210 (zaudējuši spēku 26.05.2001.). Latvijas Vēstnesis, 24.05.2001., Nr. 80.

²⁰ Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi: MK 22.01.2008. noteikumi Nr. 32. Latvijas Vēstnesis, 25.01.2008., Nr. 14.

²¹ Prostitūcijas ierobežošanas likums: likumprojekts. Pieejams: tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40435990 [aplūkots 05.03.2021.].

²² Likumprojekta "Prostitūcijas ierobežošanas likums" sākotnējās ietekmes novērtējums (anotācija). Turpat.

²³ Plašāk sk.: Liholaja V., Hamkova D. Seksuāla rakstura darbību izpratne un kvalifikācijas jautājumi. Grām.: Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās II. LU Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 338.–340. lpp.

Jau minētajā likumprojekta “Prostitūcijas ierobežošanas likums” anotācijā citēts seksuālo attiecību konsultanta Artura Šulca prezentācijā darba grupai norādītais, ka Latvijā plašāk sastopamo seksuālo darbību galvenie veidi prostitūcijā ir 1) dažāda veida pieskārieni un skūpstī, gan neprecizējot to saistību ar cilvēka ķermeni un tā daļām; 2) ķermeņa daļu vai priekšmetu ievadīšana savās vai citas personas atverēs (vagināls vai anāls seksuāls akts, *fingerings* utt.); 3) dzimumorgānu vai anālās atveres stimulēšana ar muti; 4) sevis vai citas personas pakļaušana sāpju, sasiešanas vai sasaistīšanas, pakļaušanas vai dominēšanas darbībām (sodomozohisms, pērsana, pazemošana utt.); 5) ķermeņa masāža ar dzimumorgānu vai anālās atveres simulāciju vai ķermeņa masāža, kas tiek veikta, masāžas veicējam pilnīgi vai daļēji atkailinoties un veicot masāžu ar savu ķermeni, kas, pēc minētā konsultanta ieskata, visas, ja tās tiek veiktas par maksu, ir prostitūcija.

Nemot vērā seksuālo darbību izpaušmju daudzveidību un to, ka likumprojektā nav iespējams precīzi aprakstīt visas iespējamās seksuāla rakstura darbības, darba grupa aprobežojās ar norādi uz seksuāla rakstura darbību veikšanu vai piedāvāšanu par maksu vai cita veida atlīdzību, uzskatot, ka šāds prostitūcijas definējums aptver plašu seksuālu darbību loku.

Iepriekš minētais ļauj secināt, ka gan nacionālais regulējums tā aktuālajā redakcijā, gan arī piedāvātais likumprojekts neatbilst kvalitātes prasībām, kas attiecas uz tām pazīmēm, kuras veido noziedzīga nodarījuma sastāvu.

3. Tiesu prakses atziņas par prostitūciju veidojošajām darbībām

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 2005. gada 27. oktobra lēmumā lietā SKK-405 atzinis, ka Prostitūcijas ierobežošanas noteikumos dotais prostitūcijas jēdziens tādā pašā veidā ir tulkojams, arī piemērojot Krimināllikuma normas, taču, vai personas darbības atzīstamas par seksuālu pakalpojumu sniegšanu prostitūcijas izpratnē, tas ir fakta jautājums, kas katrā konkrētā gadījumā noskaidrojams atsevišķi.

Tai pašā laikā Senāts atzīmēja, ka ņemami vērā abu instanču tiesu atzinumi par to, ka ar seksuāliem pakalpojumiem nav saprotami tikai un vienīgi tradicionālie seksa veidi – vaginālais, anālais un orālais, bet tie var ietvert arī citas indivīda seksuālo vēlmju apmierināšanas formas, norādot, ka viens no kritērijiem, lai atzītu personu darbību par seksuālo pakalpojumu sniegšanu, varētu būt jebkādu manipulāciju izdarīšana tiešā fiziskā saskarsmē ar otras personas dzimumorgāniem par maksu, kā tas konstatēts konkrētajā krimināllietā, kad klientiem “erotiskā masāža” izdarīta tādā veidā, ka vīriešiem tika masēti atkailināti dzimumorgāni, kamēr iestājās ejakulācija.

Uzsverot, ka tiesiskajā regulējumā un tiesu praksē prostitūcijas jēdziens tiek definēts no juridiskā viedokļa, Augstākā tiesa atsaukusies uz ASV Mičiganas štata Augstākās tiesas nolēmumu lietā *People v. Warren* (25.07.1995), kur skaidrots, ka prostitūcija ir iesaistīšanās seksuālā darbībā par maksu un iekļauj citas personas seksuālu stimulēšanu pēc pasūtījuma masāžas salonā, kurā kaili darbinieki stimulē kaila klienta dzimumorgānus apmaiņā pret naudu. Minēts arī ASV Ņūdžersijas pavalsts krimināllikums. Saskaņā ar to seksuāla darbība nozīmē arī seksuālu dzimumaktu, dzimumorgānu dzimumorgānu, anālu dzimumorgānu un orālu anālu kontaktu starp viena vai pretēja dzimuma personām, stimulēšanu, dzimumorgānu,

sēžas un sievietes krūšu aizskaršanu, sadistiskas vai mazosadistiskas ļaunprātīgas darbības un citas personas seksuālas darbības.²⁴

Jēdziena “seksuālie pakalpojumi” izskaidrojumu meklējusi arī Administratīvā rajona tiesa 2013. gada 1. marta spriedumā, atsaucoties arī uz iepriekš aprakstītajiem Senāta Krimināllietu departamenta secinājumiem, ka ar seksuālajiem pakalpojumiem nav saprotami tikai tradicionālie seksa veidi, bet arī citas formas seksuālo vēlmju apmierināšanai, un kritērijs kādas darbības atzīšanai par seksuālu pakalpojumu varētu būt jebkādu manipulāciju izdarīšana tiešā fiziskā saskarsmē ar otras personas dzimumorgāniem.

Tai pašā laikā Administratīvā rajona tiesa, atsaucoties uz Latvijas seksologu un seksopatologu asociācijas dibinātāja Jāņa Zāliša skaidrojumu, ka erotiskā masāža var ietvert un var neietvert manipulācijas ar dzimumorgāniem, secinājusi, ka darbības, kuras masāžas salonā veikusi tur strādājošā sūdzības iesniedzēja, nav atzīstamas par seksuāliem pakalpojumiem, proti, nav pierādījumu tam, ka masiere veikusi manipulācijas tiešā saskarsmē ar vīrieša dzimumorgāniem.²⁵

4. Seksuāls pakalpojums un seksuālas darbības kā prostitūcijas pazīme

Kādā no krimināllietām Augstākās tiesas Senāts, atzīstot par pamatotiem apelācijas instances tiesas secinājumus par to, ka KL 165. panta pirmajā daļā ietvertā norma nav uzskatāma par blanketu, jo tajā ir norādītas visas noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes un tās nav jāmeklē citos tiesību aktos vai tiesu praksē, tai pašā laikā atzina, ka, iztulkojot un piemērojot šo tiesību normu, ir nozīme normām, kas atrodas ārpus Krimināllikuma un izmantojamas Krimināllikumā ietvertā jēdziena konkretizēšanai.²⁶ Tādējādi secināms, ka, iztulkojot un piemērojot, piemēram, KL 164. un 165. pantu, šāda konkretizēšana nepieciešama jēdzienam “prostitūcija”, kas likumsakarīgi būtu jāmeklē jau minētajos Ministru kabineta 2008. gada 22. janvāra noteikumos Nr. 32 “Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi”, bet pēc Prostitūcijas ierobežošanas likuma pieņemšanas – šajā likumā ietvertajā prostitūcijas legaldefinīcijā.

Legaldefinīcija ir likuma vai cita normatīvā akta radītāja dota kādas parādības definīcija, kas tiek izmantota, lai “sasaistītu tiesību piemērotāju ar savu kādas pazīmes izpratni”²⁷. Kā norāda Kristofs Kletcers (*Christoph Kletzer*), jēdzieni attiecas vai nu uz lietām pasaulē paši par sevi, vai arī mēs atsaucamies uz lietām pasaulē, izmantojot jēdzienus. Jebkurā gadījumā jēdzieniem ir jēga un, saskaņā ar to nozīmi, tos iedala vienkāršos, īpašos un vispārīgos terminos. Jēdziens, ņemot vērā tā vispārējo realitāti, ir vērtējuma funkcija. Sintaksiski vērtējumi veido ne tikai koncepcijas, bet arī, kas ir vairāk fundamentāli, loģiskas koncepcijas.²⁸

Satversmes tiesas praksē atzīts, ka tiesību normas skaidrība un paredzamība ir vērtējama, pamatojoties uz šīs normas interpretāciju. Proti, tiesību norma ir

²⁴ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 27.10.2005. lēmums lietā SKK-405.

²⁵ Administratīvās rajona tiesas 01.03.2013. spriedums lietā A420370512 (A00998-13/36).

²⁶ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada [...] lēmums lietā Nr. [...], SKK-[O]/2020.

²⁷ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: [b. i.], 2004, 54. lpp.

²⁸ Kletzer C. Towards an Inferential Semantics in Jurisprudence. Law and Philosophy. Oxford University Press, 2007, pp. 108–109. Pieejams: SSRN-id1345822(1).pdf [aplūkots 01.03.2021.].

atzīstama par neskaidru tad, ja ar interpretācijas paņēmieni palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu. Tikai tāds priekšraksts, kas cita starpā atbilst tiesību normas kvalitātes kritērijiem, var tikt atzīts par vispārīstošu tiesību normu, proti, būt apveltīts ar juridisku spēku.²⁹

Šajā sakarībā Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka tiesību normas saturam ir jāizriet no tiesību normas teksta, tāpēc tiesai ir jāpārbauda, vai tiesību normas teksts bija pietiekami skaidrs arī izskatāmajā lietā un izpildīja pieejamības un pareizības prasības attiecīgajā laika posmā.³⁰

Atgriežoties pie analizējamā jēdziena “prostitūcija” izpratnes un iepazīstoties ar Ministru kabineta noteikumos doto definīciju, ka prostitūcija ir seksuālo pakalpojumu sniegšana, jāsecina, ka skaidrojums nepieciešams arī vārdu kopai “seksuāls pakalpojums”, kas attiecināms tāpat uz Prostitūcijas ierobežošanas likuma projektā ietvertu norādi uz seksuālu darbību, kuras saturs nav noskaidrojams ar interpretācijas metožu palīdzību.

Nemot vērā seksologu un seksopatologu atziņas, secināms, ka šie jēdzieni, pirmkārt, ietver seksuālu aktu – dzimumaktu, kas ir dzimumdzīves pamatforma, anālu un orālu aktu –, kā arī iekļūšanu dzimumorgānā vai citos cilvēka ķermeņa atvērto kanālos, izmantojot tam ķermeņa daļas, piemēram, pirkstus vai jebkādas priekšmetus.

Otrkārt, minami tādi seksuālās aktivitātes aizstājēji kā vestibulārais dzimumakts (dzimumlocekļa berzēšanu pret ārējiem sievietes dzimumorgāniem, neievadot to makstī), starpgurnu dzimumakts, narvasadata (dzimumorgāna stimulēšana starp krūtīm), kā arī tādi orāli ģenitāli kontaktu veidi, kas tiek dēvēti par seksuālās aktivitātes aizstājējiem jeb surogātu formām, kā fingerings, kunilings, felācija (minets), anilings, irumācija, tībagings, kad seksuālais uzbudinājums un bauda tiek sasniegta, laizot ar mēli vai sūkājot ar muti partnera dzimumorgānus.³¹

Un, treškārt, uz seksuālām darbībām būtu attiecināmas arī manipulācijas tiešā fiziskā saskarsmē ar klienta dzimumorgāniem, ar manipulācijām saprotot, piemēram, ilgstošu atkailināta vīrieša dzimumlocekļa masēšanu ar rokām, pieskaroties ar ķermeni, līdz ejakulācijas sasniegšanai, izslēdzot vieglu, īslaicīgu pieskaršanos, kas netiek uzskatīta par manipulāciju.³²

Tas atbilst arī tiesiskajam regulējumam citās valstīs. Tā, piemēram, Klīvlendas noziegumu kodeksa 229E nodaļā norādīts, ka persona iesaistās prostitūcijā, ja tā iesaistās vai piedāvā iesaistīties citas personas nodrošināšanā ar kādu no šīm darbībām saskaņā ar komerciālu raksturu: a) dzimumakts; b) masturbācija; c) orālais sekss, skaidrojot, ka tas nozīmē personas jebkuras dzimumorgānu vai tūpļa daļas nonākšanu saskarē ar citas personas mutes daļu; d) jebkura darbība, kas nav dzimumakts, masturbācija vai orāls sekss un kas ietver vienas personas izmantošanu seksuālai apmierināšanai, ieskaitot fizisku kontaktu. Iepriekš norādītais vienādi attiecas uz vīriešiem un sievietēm. Tepat arī atrunāts, ka persona tomēr

²⁹ Satversmes tiesas 21.02.2019. spriedums lietā 2018-10-0103, 3.1. punkts; Satversmes tiesas 30.03.2011. spriedums lietā Nr. 2010-60-01, 15.2. punkts.

³⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 28.08.2018. spriedums lietā *Seychell v. Malta*, pieteikums Nr. 43328/14, 45. pkt.

³¹ Balodis D., Tula-Rijkure A. (seksopatologi). Orgasms – vārds ar lielo burtu. Pieejams: arsts.lv/junumi/dainis-balodis-aija-tula-rijkure-orgasms-vards-ar-lielo-burtu; sekss – Vikipēdija: <https://lv.wikipedia.org/wiki/Sekss>. [aplūkots 01.03.2021.].

³² Словарь Ожегова. Pieejams: <https://oshegov.tehtologia.ru/definit/manipulyaciya/?g=7428n=185964> [aplūkots 02.03.2021.].

nenodarbojas ar prostitūciju, ja ar darbību, kas minēta d) apakšpunktā, persona nodrošina pieaugušo izklaidi ar pieaugušo izklaides atļauju un ir pilngadīga, un tā nav persona ar prāta traucējumiem.³³

Floridas statūtu 796. nodaļā skaidrots, ka seksuāla darbība nozīmē orālu, anālu vai vaginālu iekļūšanu cita cilvēka dzimumorgānos vai savienošanos ar to, vai manipulācijas ar citas personas dzimumorgānu masturbācijas nolūkos. Tomēr šis termins neietver darbības, kas veiktas labticīgos medicīniskos nolūkos.³⁴

Arī Jaunmeksikas kriminālkodeksa³⁵ 30. nodaļā norādīts, ka prostitūcija sastāv no apzinātas pedālīšanās vai priekšlikuma izdarīt seksuālu aktu klientam. Seksuāls akts šajā nodaļā nozīmē dzimumaktu, anālu aktu vai citādu iekļūšanu dzimumorgānos vai anālajā atverē jebkādā mērā un ar jebkādu objektu, kunilingu, felēciju, masturbāciju neatkarīgi no tā, vai ejakulācija ir vai nav notikusi. Līdzīgs skaidrojums rodams arī Virdžīnijas kriminālkodeksā.³⁶

Domājams, ka attiecīgo speciālistu skaidrojumi un citu valstu likumdevēja pieredze ar prostitūciju saistīto jautājumu tiesiskajā reglamentācijā lieti noderētu, pilnveidojot Prostitūcijas ierobežošanas likuma projekta 2. pantu, kurā tiktu ievietota paplašināta prostitūcijas definīcija, iespējams, pat nodalot prostitūcijas jēdzienu kā sociālu parādību sabiedrībā, un nodarbošanās ar prostitūciju jēdzienu un tajā ietvertu terminu skaidrojums.

Proti, veidojot prostitūcijas definīciju, tajā būtu norādāms, ka prostitūcija ir sociāli negatīva fona parādība, kas saistīta ar sistemātisku sava ķermeņa nodošanu citām personām par atlīdzību viņu dzimumtieksmes apmierināšanai. Savukārt neatņemamas nodarbošanās ar prostitūciju pazīmes ir personas sistemātiska (vai rākkārtēja) stāšanās seksuālās attiecībās ar dažādiem partneriem (klientiem) to dzimumtieksmes apmierināšanai; iepriekšēja vienošanās par samaksu; atlīdzības saņemšana par pakalpojumu.

Jautājums par prostitūcijas jēdzienu un pazīmēm plaši tiek diskutēts Krievijas krimināltiesību doktrīnā, piedāvājot arī attiecīgās definīcijas.³⁷ Savu viedokli par prostitūcijas definīciju paudis arī Latvijas jurists A. Margevičs, pēc kura domām tajā nepieciešams akcentēt to, ka seksuāls pakalpojums pēc savas būtības ir vērsts uz fiziskās personas dzimumtieksmes apmierināšanu kā pakalpojuma gala rezultātu un ka dzimumtieksmes apmierināšanas pakalpojums tiek sniegts par jebkādu atlīdzību. Ņemot to vērā, minētais autors piedāvā šādu prostitūcijas definīciju, kas būtu ievietojama atsevišķā Krimināllikuma pantā: "Prostitūcija ir seksuāls pakalpojums, ko sniedz persona par maksu vai cita veida atlīdzību un kas ir vērsta uz

³³ Cleveland Consolidated Acts. Pieejams: http://www5.austlil.edu.au/au/legis/qld/consol_act/cc189994/s229e.html [aplūkots 02.03.2021.].

³⁴ The 2020 Florida Statutes. Pieejams: http://www.leg.state.fl.us/statutes/index.cfm?APP_mode=Display_Statute&URL=0 [aplūkots 02.03.2021.].

³⁵ New Mexico Criminal Code. Pieejams: [https://codes.findlaw.com/nm/chapter-30criminal offenses/nm-st-sect-30-9-2.html](https://codes.findlaw.com/nm/chapter-30criminal%20offenses/nm-st-sect-30-9-2.html) [aplūkots 02.03.2021.].

³⁶ § 18.2-346. Prostitution; commercial sexual conduct; commercial exploitation of a minor; penalties. Pieejams: <https://law.lis.virginia.gov/vacode/18-2-346> [aplūkots 02.03.2021.].

³⁷ Plašāk par to sk.: Иванова К. П. Понятие проституции как уголовно-правовая категория. Сборник научных трудов преподавателей, магистрантов и аспирантов Юридического факультета СФ МГПУ, вып. 3. Самара, 2019, с. 187–191; Герасимов Н. В. Определение проституции в уголовном праве России. Pieejams: <https://ceberleninka.ru/article/opredelenije-prostitutsii-v-ugolovnom-prave-rossii/viewer> [aplūkots 01.03.2021.].

citas fiziskās personas vai vairāku personu dzimumtieksmes apmierināšanu dabiskā vai pret dabiskā veidā, un kas netiek veikta ārstnieciskos nolūkos.”³⁸

Precīza prostitūcijas definīcija un tajā ietvertu terminu skaidrojums nodrošinātu noziedzīgu nodarījumu, kuros ietverta norāde uz prostitūciju, seksuālām darbībām, seksuāla rakstura darbībām, objektīvo izpausmju skaidrību un konkrētu norādi uz tām noziedzīga nodarījuma aprakstā; patlaban tas netiek darīts. Tā no 19 pieejamajiem anonimizētajiem spriedumiem par sutenerismu tikai deviņos rodama norāde uz darbībām, kas tika atzītas par prostitūciju, personām masāžas salonu aizsegā masējot vīriešu dzimumlocekļus ar rokām, pieskaroties ar ķermeni un atkailinātām krūtīm; astoņos spriedumos norādīts tikai uz seksuālo pakalpojumu sniegšanu, divos spriedumos – uz intīmpakalpojumu sniegšanu.

Minēto jēdzienu definēšana ļautu skaidri un nepārprotami noteikt, piemēram, Krimināllikuma 154.¹, 163.¹, 164., 165. un 165.¹ pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāva objektīvās puses esamību vai neesamību. Tādējādi tiktu ievērotas Augstākās tiesas vairākkārt paustās atziņas, ka KPL 405. pants, kurā norādītas prasības apsūdzības saturam, jāaplūko kopsakarā ar KPL 20. panta pirmo daļu, kas paredz personas tiesības uz aizstāvību, proti, apsūdzībai jābūt tādai, lai apsūdzētā persona varētu zināt ne tikai to, par kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tā tiek apsūdzēta, bet arī kādas konkrēti un kādos apstākļos izdarītas darbības tai tiek inkriminētas uzrādītajā apsūdzībā. Minētais nosacījums ietver prasību arī par apsūdzības konkrētību. Apsūdzībai jābūt tādai, kas pilnībā ļauj izprast tās būtību, nemeklējot papildu izskaidrojumus krimināllietas materiālos.³⁹

Un, visbeidzot, skaidra jēdziena “prostitūcija” definēšana ļautu norobežot to no intīma rakstura priekšnesuma, kas Ministru kabineta 2008. gada 2. septembra noteikumu Nr. 704 “Intīma rakstura izklaides ierobežošanas noteikumi”⁴⁰ 1.¹ punktā skaidrots kā izpildījums, kurā tiek atkailināts vai demonstrēts ķermenis vai veiktas darbības, lai izraisītu skatītājos seksuālu interesi vai uzbudinājumu. Ministru kabineta 2017. gada 23. maija noteikumos Nr. 264 “Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām”⁴¹ ir ietverta norāde uz striptīza mākslinieka profesiju.

Kopsavilkums

1. No Krimināllikuma pirmajā daļā noteiktā, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kas ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kas ar nodomu vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, izriet prasība pēc krimināltiesību normu noteiktības un skaidrības.

³⁸ Marģevičs A. Ar prostitūciju saistīto jēdzienu definitīvās izpratnes. Grām.: Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjautājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 101. lpp.

³⁹ Augstākās tiesas Senāta 21.10.2009. lēmums lietā SKK-520/2009; 28.01.2011. lēmums lietā SKK-22/2011; 28.12.2011. lēmums lietā SKK-690/2011; Krimināllietu departamenta 29.11.2018. lēmums lietā SKK-449/2018.

⁴⁰ Intīma rakstura izklaides ierobežošanas noteikumi: MK 02.09.2008. noteikumi Nr. 704. Latvijas Vēstnesis, 09.09.2008., Nr. 139.

⁴¹ Noteikumi par profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām: MK 23.05.2017. noteikumi Nr. 264. Latvijas Vēstnesis, 29.05.2017., Nr. 104.

2. Ja noziedzīga nodarījuma objektīvās izpausmes Krimināllikuma normā ir definētas nepilnīgi un to saturs nav piepildāms arī ar citos saistītajos tiesību normatīvajos aktos ietvertajiem jēdzieniem un pazīmēm, kā tas ir attiecībā uz jēdzieniem “prostitūcija”, “seksuāls pakalpojums”, “seksuāla rakstura darbība”, “seksuāls akts”, tādējādi nenosakot, kādai uzvedībai ir “seksuāla” īpašība, ir pamats uzskatīt, ka likumdošanas procesā nav ievērots tiesiskās skaidrības princips, kas negatīvi ietekmē nodarījumu juridisko izvērtējumu.
3. Pilnveidojot Prostitūcijas ierobežošanas likuma projekta 2. pantu, būtu paplašināma prostitūcijas definīcija, nodalot prostitūcijas jēdzienu kā sociālu parādību sabiedrībā un nodarbošanās ar prostitūciju jēdzienu, sniedzot tajā ietverto terminu skaidrojumu. Proti, veidojot prostitūcijas definīciju, tajā būtu norādāms, ka prostitūcija ir sociāli negatīva parādība, kas saistīta ar sistemātisku sava ķermeņa nodošanu citām personām par atlīdzību viņu dzimumtieksmes apmierināšanai. Savukārt neatņemamas nodarbošanās ar prostitūciju pazīmes ir 1) personas sistemātiska (vairākkārtēja) stāšanās seksuālās attiecībās ar dažādiem partneriem (klientiem) to dzimumtieksmes apmierināšanai; 2) iepriekšēja vienošanās par samaksu; 3) atlīdzības saņemšana par pakalpojumu.
4. Apspriešanai tiek piedāvāta šāda Prostitūcijas ierobežošanas likuma projekta 2. panta redakcija: Prostitūcija ir sociāli negatīva parādība sabiedrībā, kas saistīta ar sistemātisku (vairākkārtēju) stāšanos seksuālās attiecībās ar dažādiem partneriem (klientiem) to dzimumtieksmes apmierināšanai par iepriekš atrunātu maksu vai cita veida atlīdzību, vai šādu attiecību piedāvāšana.

Ar seksuālām attiecībām jāsaprot darbības, kas izpaužas kā

- 1) seksuāls akts – dzimumakts, anāls akts, orāls akts;
- 2) dzimumtieksmes apmierināšana pretdabiskā veidā, veicot vaginālu, anālu vai orālu iekļūšanu dzimumorgānā vai citos cilvēka ķermeņa atvērto kanālos, izmantojot tam ķermeņa daļas, piemēram, pirkstus vai jebkādas priekšmetus;
- 3) dzimumtieksmes apmierināšana, izmantojot seksuālās aktivitātes aizstājējus – vestibulārais dzimumakts (dzimumlocekļa berzēšanu pret ārējiem sievietes dzimumorgāniem, neievadot to makstī), starpgurnu akts, narvasadata (dzimumorgāna stimulēšana starp krūtīm);
- 4) orāli ģenitāli kontaktu veidi, kas tiek dēvēti par seksuālās aktivitātes aizstājējiem jeb surogātu formām, kā fingerings, kunilings, felācija (minets), anilings, irumācija, tībagings, kad seksuālais uzbudinājums un bauda tiek sasniegta, laizot ar mēli vai sūkājot partnera dzimumorgānus;
- 5) manipulācijas tiešā fiziskā saskarsmē ar klienta dzimumorgāniem, piemēram, ilgstoša atkailināta vīrieša dzimumlocekļa masēšana ar rokām, atkailinātām krūtīm, ķermeni līdz ejakulācijas sasniegšanai.